

Cümə, 29 avqust 1919-cu il, nömrə 263

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Cümə, 2 zihiccətül-haram sənə 1337. 29 ağustos 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiati: birinci səhifədə sətri 5 rublə, axırncı səhifədə sətri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

“AZƏRBAYCAN” QƏZETƏSİ KONTORU TƏRƏFİNDƏN

Qəzetəni nəşr etmək üçün məxaric artdığından, kağızın və bir para mətbəə materiallarının bahalandığından dolayı “Azərbaycan” qəzetəsi nəşriyyəti həmin avqust ayının 23-dən müvəqqəti olaraq qəzetənin tək nüsxəsi fiyatını 2 manat etməyə məcbur olmuşdur. İşbu abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-ədək hesab olunur.

* * *

Azərbaycan Dəmiryol İdarəsi bununla elan edir ki, həmin avqust ayının 22-dən hər gün, cümə və bayram günlərindən başqa, saat 10-dan Bakı yük istasyonunun 11-ci skladında sahibləri tərəfindən aparılmayan mal və yüklər, məsələn hər cür kağızlar, kitablar, ev əşyaları, mətbəx qabları, köhnə-təzə paltar, gömlək, ap-tek malları və sairələri müzayidə (torq) [hərrac] təriqi [yolu] ilə satılacaqdır. Həmin malları yuxarıda zikr olunan skladda torq olan günlər görmək olar. Torq edən Həcz və Təsviyə [Müsadirə və Ləğvetmə] Komissiyası Azərbaycan Hökumətinin 1919-cu sənəsi 7 may qətnəması mövci-

bincə [qətnəməsinə əsasən] hərəkət etməkdədir.

T-225

* * *

Azərbaycan Dəmiryol İdarəsinin Ekspluatasiya Konsulluğunun [İstismar Xidmətinin] ticarət hissəsi elan edir ki, dəmiryol ilə işi olanlara, Batuma və geri məktub göndərməyə imkan vermək məqsədilə avqustun 26-dan Dəmiryol nazirinin icazəsi ilə (21 avqust, 1919, nömrə 1246) Bakı şəhərində Bakı şəhər stansiyasında (Olqinski və Merkurjevski küçələrinin küncündə) məktubat [məktublar] qəbul ediləcəkdir. Batum şəhərində isə Azərbaycanın Batum agentliyində (Naberejni nömrə 8) bayram günlərindən başqa hər gün səhər saat doqquzdən birə qədər məktubat qəbul edilib veriləcəkdir. Səkkiz lotdan artıq olmaq üzrə paketlər (zərflər) bağlanmamış bir halda qəbul ediləcəkdir. Poçta markasından əlavə hər paketə 25 manat komisyon haqqı alınacaqdır. Məktubat həftədə iki dəfə beş və altı nömrəli sürət qatarları ilə aparılıb-gətiriləcəkdir.

T-224

HÖKUMƏT TEATROSU
AXŞAM TAMAŞASI
TƏZƏ OPERA

Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy qardaşlarının Müdiriyyəti cümə günü zilhiccə ayının 2-də (ağustos ayının 29-da 1919-cu ildə) bu mövsümdə birinci dəfə olaraq mütəntən [təntənəli] bir surətdə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır Hacıbaba Şərifov tərəfindən yazılmış olan təzə opera “Tahir və Zöhrə” 7 şəkildə. Bu tamaşada Müdiriyyətin müqtədir [qüdrətli] aktyor və aktrisalrı iştirak edib oyun gözəl və şükumlu bir mənşərədə başa gələcəkdir. Böyük musiqi orkestri bu dəfə isə Slavinskinin təhti-idarəsində [idarəsi altında] olacaqdır. Orkestrdə Tehrandan varid olmuş [gəlmiş] məşhur tarzən Qurban Pirimov həm iştirak edəcəkdir. Qızlar və oğlanlar xoru və balet. Təfsilat proqramdadır. Biletlər teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaqdır axşam saat 9-un yarısında.

QİSMİ-RƏSMİ
[RƏSMİ HİSSƏ]

Posta və Teleqraf nazirinin əmrnamələri

Əmrnamə 88

Bu ağustosun 24-dən Dəftərxananın qulluqçusu Vasilyev müvəqqəti olaraq Bakı Sahil telsiz teleqraf mövqifinə [stansiyasına] göndərilir.

Əmrnamə 89

Xankəndi 6[-cü] dərəcəli Posta və Teleqraf Bürosu müdiri Əhməd bəy Məhəmmədqulubəyov Ağdamın 5[-ci] dərəcəli Posta və Teleqraf Bürosunun

müdiriyyəinə və Bakı Teleqraf Bürosunun 3[-cü] dərəcəli məmuru Cəlal Rəhimov Xankəndi 6[-cı] dərəcəli Posta və Teleqraf Bürosunun müdiriyyəinə təyin olunurlar. Hər ikisi bu ağustosun 24-dən, 1919 sənəsi.

Əslində imza etdi:

Post və Teleqraf naziri:

Camo Hacinski

Dəftərxana baş müdiri: Blajevski

Əslinə mütabiqdir:

Karguzar: imza

MƏSULİYYƏTİMİZ ARTDI!

Məqələmizin ünvanını oxuyan qarelər [oxucular], – Əcəba nə oldu? Könül arzu etməyən bir hadisəmi oldu? – deyəcəklərdir.

Fəqət heç də təlaş edilməsin. Könlü rəncidə edəcək [incidəcək] bir hadisə yox, biləks [əksinə], sevincli vəqələr [hadisələr, işlər] vardır!

Bir il altı aydan ziyadə ana vətəndən ayrı düşüb müxtəlif rəngli macərapərəstlərin əlində əsir qalan Lənkəranımız, o ərzaq anbarımız, ləhülhəmd [Allaha şükür olsun], əda [düşmənlər] əlindən qurtardı. Yeni ordumuzun ilk səfəri müvəffəqiyyətlə keçərək, Muğanda bərkişən iyirmi minlik silahlı rus qüvvətini təslimə məcbur edərək, onlarca top, pulemyot və minlərcə tüfəng, fişəng və mərmilər aldı.

Qarabağ – vətənimizin o gözəl bucağı, həyatı-iqtisadiyyəimizi parçalayan, sularımızın başını tutaraq bizi fəlc [iflic] bir hala qoymaq istəyən inadlı qonşularımızın israrından qurtardı.

Fəzlə qanlara məhəl [yer] vermədən erməni əhalisi məsələnin sülhən həllini iltizam edərək Azərbaycan hakimiyyətini qəbul etdilər.

Naxçıvan – şəraiti-təbiyyəsi ilə həqiqətən də “nəqşi-cahan” olan o Azərbaycan ölkəsinin ayrılmaz qitəsi [hissəsi], qəhrəman və fədakar övladının hümməti sayəsində, aldanaraq ayrı düşdüyü vətənə qovuşmaq üçün üsyan haqqından istifadə etdi. Naxçıvan qasib [qəsbkar] Ermənistan ordusunu hüdudu xaricinə atdı.

Ortada böyür ağrısı və məqsədlərimizi təhdid edərək duran Zəngəzurun da yaxın zamanda zərərsiz bir hala qoyulub Astara çayı və Samur körpüsündən tutub, Araz nəhri ilə Culfa körpüsünə qədər maneəsiz bir yol açılacağını ümid edə bilərik.

Azərbaycan[ın] ərazi mətalibi [tələbləri] bu surətlə qismi-mühümü ilə həll edilmiş deməkdir. Cümhuriyyətimizin hakimiyyəti təhtinə [altına] keçən bu ərazi daxilində zamanımızdakı əhvali-fövqəladəyə nəzərən nisbi bir əmniyyət [asayış] və intizamın dəxi hökmfərma [hökmran] olduğu inkar olunammas.

Böylə bir zamanda məmləkətimizdə bulunan xarici ingilis qüvvəti neçə gündür ki, torpağımızı tərək edib getmişdir. Ayın [avqustun] 26-dan etibarən Azərbaycan həqiqətən də müstəqil olub kəndi qüvvətinə qalmışdır.

Bu günə qədər İngiltərə Komandanlığının buradakı hüzuru [varlığı] idareyə-məmləkətdəki məsuliyyətimizi bizimlə bölüşürdü. Bu məsuliyyət təqsimi [böl-güsü] yalnız maddi və müəyyən şeylərdə deyil, mənəviyyatda da vardı. Xalqın ru-

hiyyəti, bilxassə türk olmayan azərbaycanlıların mənəviyyəti üzərinə bunun böyük bir təsiri vardı. Halbuki indi iş böylə deyildir. Tamamilə özümüzə buraxılmış bir haldayız.

Bu vaxta qədər Azərbaycan daima xarici bir qüvvət sayəsində durmuşdur. Bir zaman türklər gəldilər, bizi mühəqqəq [qaçılmaz] ölümdən qurtardılar. İngilislər zamanında idarə və hürriyyətlərimizin daha ziyadə kökləşməsinə çalışa bildik. Kəndi qüvvətimizə inanmayan bir çox süst ünsürlərimizlə düşmənlərimiz bu dövrlərdəki müvəffəqiyyətlərimizi özümüzdən ziyadə xarici təsirlərə bağlamaq istəyirlər. İngilislər olmasaydı, bunu yapmamaz, onu doğruldammaz, öz qüvvətinizlə idarə edə bilməzdiniz, deyirlər. Bunu burada bizim özümüzdə qarşı açıq deyil, kinayə ilə ehsas [hiss] etdirirlərsə də, xaricdə, Avropada Müttəfiq [Antanta] qəzetələrində aşkara söyləyirlər. Deyirlər ki, azərbaycanlılar asiyai [asiyalı] bir millətdirlər. Özlərini hürriyyətlə idarədən acizdirlər. Hələ xristian millətlərini heç idarə edə bilməzlər.

Bu, haqqımızda söylənən böhtanların ümumi bir şəkli-ifadəsidir. Yoxsa düşmənin qələmindən, dilindən çıxan böhtanları nəql edəcək olarsaq tükələr ürpər.

Bu böhtanları daha əvvəlcə də söyləmişlərdi. İngilislər buraya gəldikləri zaman o böhtanlarla zəhərlənmişlərdi. Bunun üçün də bundan doqquz ay əvvəl hissiyyətimizə toxunulmuş, mənəviyyətimiz təhqir edilmişdi.

Fəqət əhval ilə vasitəsiz aşına olan avropalılar, əzcümlə [o cümlədən] ingilislər işin əksini gördülər və buradan gedərəkən bizim ən eyi müərriflərimiz [bizi

tərifləyənlər, təbliğ edənlər] olaraq getdilər. Avropadan aldığımız xəbərlər dəxi İngiltərə mənbəyi-rəsmiyyəsi [rəsmi mənbələri] tərəfindən haqqımızda verdiyi məlumatın lehimizdə olduğunu təyid [təsdiq] etməkdədir.

Fəqət indi tamamilə kəndi-kəndimizə tərək edildiyimiz bu zamanda məsuliyyətimiz daha ziyadə artır. Çünki görəcəyimiz işə müdaxilə edən yox, istiqlalımızı təhdid edən [məhdudlaşdırən] nə maddi, nə də mənəvi bir qüvvət var. Bu günə qədər olan müvəffəqiyyətlərimizi düşmənlər xarici təsirə çıxı bilərlərdi. Bu gün isə onu da yapammazlar.

İstiqlalımız təsdiq olunacaqmı? – bu bir sualdır.

Fəqət istiqlalımız feilən mövcuddur – bu bir həqiqətdir.

Bu həqiqəti hüsn-idarə edər, bu həqiqət zamanında özümüzün həqiqətən itiqalə şayəstə [layiq] bir millət olduğumuzu isbat edərsək, o zaman əmin ola biləriz ki, yuxarıdakı suala müsbət bir cavab alacağız. Bu sualın cavabı üçün daha bir neçə ay gözləmək lazımdır.

Ehtimal ki, üç-dörd ay sonra Sülh Konfransı Zaqafqaziya hökumətləri haqqında bir qərar verər. O qərar alın[ın]ca yə qədər özümüzü həm daxildə zühur edəcək, həm də xaricdən gələ biləcək əmr-i-vaqelərdən [iradəmiz xaricində cərəyan edən, arzu edilməz hadisələrdən] qorummalıyıq.

Bu xüsusda Avropa əfkari-ümumiyyəsi [ictimaiyyəti], bilxassə Sülh Konfransı və Müttəfiq məhfilləri [dairələri] üzərinə icrayi-təsir edəcək vəqələr [işlər], heç şübhəsiz ki, hazırkı vəziyyətin, indiki nizam və asayişin mühafizəsi şərtidir. Fəqət şərti-əzəm [ən böyük şərt] müsəlman

olmayan millətlərlə olan münasibət və rəftarımız olacaq.

Düşmənlərimiz çoxdur – bunu biliriz. Düşmənlərimizin bizə qarşı ən böyük silahı bizi özümüzdən olmayan millətləri idarə edə bilməmək töhmətidir. Biz, bizdən olmayanları kəsər, qaba qüvvətlərmişiz.

Bu isnadın sırf böhtan olduğu yənə Lənkəran, Qarabağ məsələləri ilə Gəncədə yaşayan ermənilərin bu günə qədər burunlarının olsa da qanamadığı ilə sabitdir. Fəqət bunu daha qüvvətli bir surətdə isbat etmək günləri şimdidir.

Bu şərtədən sonra məmləkətimizi daxili ixtilallardan [hərc-mərcdən], anarşidən, bolşevizm bəlasından saxlamaq dəxi böyük vəzifədir. Çünki bir an əvvəl Qafqaziya gəlmək istəyən Denikin Avropaya qarşı məram anlatması üçün yeganə bəhanə “bolşevizm” bəhanəsidir. Məmləkətimizi bolşevizmdən əmin saxlarsaq, bununla şimal təhlükəsinə qarşı siyasi bir üstünlük qazanarıq.

Üç-dörd ay bu surətlə məmləkəti idarə edərsək, Sülh Konfransından bizi tanıyacaq bir qərar almaq ümidi pək o qədər də uzaq deyildir. İngilis ordusu buradan gedirsə də, Avropa ilə münasibətimiz qət olunmayır [kəsilmir]. Sülh Konfransı naminə Zaqafqaziya hökumətləri nəzdinə məmur olaraq amerikalı Haskell təhti-rəyasətində [başçılığı altında] bir komissarlıq təyin edilmişdir. Haskell Ermənistanə gəlmiş, Gürcüstana gəlmiş, yaxında Bakıya da gələcəkdir. Bundan əlavə, İngiltərə Xariciyyə Nəzarəti tərəfindən yənə Zaqafqaziya hökumətləri nəzdinə təyin olunmaq üzrə Vordrop rəyasətində bir heyəti-məxsusə [xüsusi bir heyət] gön-

dərilməşdir. Vordrop müstəşriqlərdən [şərqşünas] olub, olduqca alim bir zətdir [şəxsdir]. Türkcə, gürcücə və ermənicəyə aşınadır. Vəzifəsi bu vaxta qədər olan əsgəri komandanlıqlar kimi deyil, sırf siyasi və iqtisadidir. Bunlardan əlavə, İtaliya Hökuməti tərəfindən dəxi polkovnik Qabba təyin olunmuşdur. Bu dəfə Qabba Komandanlığın deyil, Xariciyyə Nəzarəti məmurudur.

Bunlar tamamilə Zaqaqaziya hökumətini tanımaq demək deyilsə də, yarım tanımaq kimi tələqqi [qəbul] oluna bilər. Bilxassə Vilson sözlərini dəxi burada yada salmalıyıq. Amerika rəisi-cümhuru Parisdəki sülh heyətimizlə görüşərkən Zaqaqaziyanın bir cümhuriyyəti-müttəfiqə [müttəfiq bir respublika] şəklinə girməsinin daha ziyadə mətlub [arzu edilən] olacağını söyləmişdir. Sülh Konfransı tərəfindən Rusiya hökuməti olaraq tanınan Kolçak komandanlığına dəxi Zaqaqaziya cümhuriyyətlərinin vəziyyəti-hazirəsinə təcavüz etməmək yolunda verilən düstur bu nöqtəyi-nəzəri işıqlandırmaqdadır.

Bu əlamətlər, əlbəttə, bizə ümid verir ki, hər halda Zaqaqaziya hökumətlərinin müqəddəratı Rusiyadan ayrı olaraq tələqqi edilir.

İştə, bu əlamətlərə əhəmiyyət verərək, əlimizə keçmiş istiqlal-feilimizi [feili, həqiqi, əməli istiqlalımızı] daha ziyadə ciddiyyət və əhəmiyyətlə müdafiə etməliyiz.

Aydın 26-dan etibarən millət tamamilə kəndi müqəddəratına kəndisi hakim bir vəziyyətdədir. Bu vəziyyəti qan bahasına, can bahasına olsa da əldə saxlamaq boynumuzun vəzifəsidir.

Bir tərəfdən zövqi-istiqlal, digər tərəfdən vəzifə məsuliyyəti ilə böyük olan bu günlərdə hökumətə tədbir və qətiyyət, firqələrə həmiyyət və etidal [təmkin], millətə ciddiyyət və fədakarlıq lazım.

Əvət, möhtərəm qarelər, istiqlalımıza feilən nail olmaqla böyük bir zövqi-milli duyuruq. Fəqət bu zövq, biliniz ki, məsuliyyətimizi artdırır.

Məsuliyyətdən qorxalım, vəzifə başına qoşalım!

M. Ə. Rəsulzadə

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

18 ağustos iclası

(məbəd)

[Rza bəy] Ağabəyov - Sosialistlər şikayət edirlər ki, layihə-qanuniyyə [qanun layihəsi] ilə aşına ola bilməmişlərdir. Halbuki bu layihə iki aydır ki, Maliyyə-Büdcə komissiyasında yatır və ümumi iclasa qoyulmaq növbəsi gözləyir. Bu müddətdə sosialistlər ona ətraflıca aşına ola bilərlərdi. Daha bundan artıq gözləmək olmaz.

Hökumətə lazımdır Dövlət Bankı açsın, daha onun əllərini bağlamaq olmaz. Bundan əlavə, [Səməd ağa] Ağamalioğlu bankda sui-istifadəyə məhəl [imkan] buraxa biləcək nöqtələr olduğunu göstərir. Doğrudur, 1886 tarixinədək banklarda sui-istemallara [sui-istifadələrə] geniş imkan vardı. Lakin Səhmdarlıq Qanunu verildikdən sonra intəha verilmişdir və indi

cəsəratlə deyə bilərəm ki, sui-istifadəyə məhəl yoxdur.

Bir də Ağmalılıoğlu etiraz etdikdə deyir ki, bu banklardan ancaq dövlətlilər istifadə edə biləcəkdir. Amma əgər diqqətlə baxmış olsaydı görərdi ki, kəndlilər, əkinçilər üçün də orada geniş istifadə yeri var. Çünki kəndlilər üçün xırda borc açılır. Bundan da məhz füqərə sinfi istifadə edəcəkdir.

Bankı idarə edəcək Şuraya gəlincə, mən və Büdcə komissiyası bu rəydə olduq ki, Şura[da] kooperasiyalar və təsis olunan zaman zemstvolaların da nümayəndələri cəlb olunmalıdırlar. Ağa Aşurovun verdiyi suala isə Nəzarət [Nazirlik] cavab verməlidir. Onun da nümayəndəsi burada yoxdur. Komissiyada bu xüsusda məlumat yoxdur.

10 dəqiqə tənəffüs elan edilir.

Tənəffüsdən sonra

Sədr elan edir ki, tənəffüs vaxtı layihə-qanuniyyənin ikinci qiraətinin təxirə salınması təklif edilmişdir.

Qarabəyli Qara bəy - (İttihad) Bu təklifi bizim fraksiyamız etmişdir. Səbəbi də budur ki, layihə fraksiyalarda müfəssələn [təfsilatlı] müzakirə edilməmişdir. Bir də Dövlət Bankı açılması bir çox örtülü məsələlərlə əlaqədardır ki, onları da açmaq lazımdır. Bu bank sabiq Rus Dövlət Bankının varisidir və sabiq bank ilə bir çox məsələlərlə, xüsusən rus bankının borcu məsələsində əlaqədardır. Bu gün Maliyyə Nəzarətinin nümayəndəsi burada olaraq bütün bu məsələlərə cavab verməli idi. Fəqət yoxdur. Ona görə təklif edirik ikinci qiraət təxir edilsin, tainki nazir gəlib bəyanat versin.

Əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə təklif qəbul olunur.

Növbədən xaric [Əliheydər] Qarayevə söz verilir.

Qarayev - (Hümmət) Mənim növbədən xaric bəyanat üçün söz almağıma bais hökumətə məxsus Eyzensmidt emalatxanasında davam edən tətillə əlaqədar olaraq fəhlələrin fəna bir halda olmalarıdır. Tətillər 18 gündür davam edir. Fəhlələr 18 gündür acdırlar. Fəqət haqlı tələblərinin qəbulu uğrunda heç təşəbbüs edilməmişdir. Orada işlər çox qarışıqdır. Fəhlələrin bəziləri maaşlarını Moskva dekreti əsası ilə, digərləri isə Məsai Nəzarətinin [Əmək Nazirliyinin] son dekreti əsası ilə alırlar. Eyzensmidt emalatxanası dəmiryolu müdiriyyəti təhtidarəsindədir [tabeçiliyindədir], həman müdiriyyət orada bir növ ayrıca bir idarə əmələ gətirmişdir ki, Məsai Nəzarətinin ixtiyarı çatmayır. Əhval artıq böylə davam edəmməz. Bilxassə ki, əgər böylə şeylər xüsusi müəssisələrdə olsaydı, yə-nə də adam bəlkə səbir və təhəmmül edərdi [dözərdi]. Amma hökumətə məxsus emalatxanalarda böylə şeylərə əsla təhəmmül ediləmməz.

Bundan sonra keçən iclasda sosialistlərin Xariciyyə Nəzarətinə vermiş olduqları suala keçilir.

Hökumət namından Xariciyyə naziri həzrətləri cavab verirlər. *(Cavab qabaqkı nömrəmizdə dərc edilmişdi.)*

Əhməd Cövdət - (Sosialist) Biz sualımızda beş mühüm məsələ qaldırmışdıq və gözləyirdik ki, hökumət bu məsələlərin həpsinə kafi və şafi [qənaətləndirici] cavab verəcəkdir. Fəqət Xariciyyə naziri bizə bir çox əmrlərdən [işlərdən] bəhs etdi ki, onsuz da həpsini bilirdik. Amma yeni bir söz söyləmədi. Biz bu sualı ve-

rərkən bilmək istəyirdik ki, hökumət bu məsələlər haqqında nə kimi tədbirlər görmüşdür, yəni görmək fikrindədir. Lakin o şeyləri ki, bilmək və eşitmək istəyirdik, əsla eşitmədik. Ona görə də Xariciyyə nazirinin cavabı bizim üçün kafi deyildir. Məclisi-Məbusan Nizamnaməsinin müəyyən bir maddəsi əsası ilə sualımızı sorğuya mübəddəl edərək [çevirərək], yaxın icaslardan birində məsaili-yövmiyyəyə [gündəliyə] daxil edilməsini təvəqqe edirik.

İclas bununla qapanır.

21 avqust iclası

Sədr: Qənizadə Sultanməcid

Katib: Hacinski Mehdi bəy

Sədr: İclası açıb məsaili-yövmiyyəni [gündəliyi] elan edir və deyir ki, Şamaxı Ermənilərinin Bakıdakı Həmvilayətlər İttifaqı Parlamana müraciətlə Şamaxı ermənilərinə bir yer verilməsini rica etmişlər və məbusluğa Nacarovu namizəd göstərmişlərdir. Divani-Rəyasət bunu müzakirə edərək rəddini təhiti-qərara almışdır. Çünki qanuna görə buna izn veriləmməz. Erməni Milli Şurası tərəfindən seçilən məbuslar da Şamaxı ermənilərinin də nümayəndəsidirlər.

Darülfünun

Növbədə Azərbaycan Darülfünunu açılması haqqındakı qanun layihəsidir. Məruzəçi Hacinski Mehdi bəy.

Hacinski - (Müsavat) Məlumunuzdur ki, Bakıda Darülfünun açmaq məsələsi ətrafında çox müzakirə, mübahisə və gürultular olmuşdur. Gərək Parlaman dairəsində və gərək camaat idarələrində iki cərəyan çıxmışdır – birisi Darülfünun açılmasının lehinə, digəri əleyhinə.

Bakıda Azərbaycan Darülfünunu açmaq məsələsi hökumət təşəbbüslərindən olub, məşhur professor Razumovskinin sədarəti ilə bir Darülfünun Komissiyası təşkil edildi və bu məsələ üstündə çalışmaq ona tapşırıldı. Məzkur [deyilən] komissiya məsələni ətraflı müzakirə edərək bir layihə tərtib vermişdir. Həmin layihə də ki Məclisi-Məbusanın Ləvayehi-Qanuniyyə [Qanun Layihələri] komissiyasında baxılaraq şimdiki heyəti-ümumiyyə iclasına təqdim edilir.

Layihə komissiyada müzakirə edilərkən hələ fraksiyalarda baxılmamışdı. Ona görə də əksəriyyəni şəxsi rəylər verirdi. Fəqət bununla bərabər, orada da iki cərəyan əmələ gəldi. Darülfünun açılması tərəfdarları bu layihədə Darülfünunun lüzumu haqqında göstərilən dəlillərə tamamilə iştirak edirdilər. Əleyhdarlar isə bunun bir türk Darülfünunu olmadığını qeydlə, açılması əleyhinə bir çox dəlillər gətirirdilər və ümdə olaraq göstərirdilər ki, hələ Darülfünun açmaq vaxtı yetişməmişdir.

“Əhrar” firqəsi dəxi bu rəyde idi. Bir çox mübahisə və müzakirə nəticəsində ümum fraksiyalar etilafə [razılığa] gəldilər və açmağı qərarlaşdırdılar. Yalnız “Əhrar” firqəsi əvvəlki rəyində baqi qaldı.

Bundan əlavə, fraksiyalarda dəxi bu məsələnin müzakirəsi əsnasında iki cərəyan əmələ gəlib qızgın mübahisələr çıxdı. Fəqət orada dəxi tərəfdarlar üstün gəldilər. Məlumunuzdur ki, qəzetələrdə dəxi bu xüsusda cərəyanlar rəylərini bildirdilər. Ona görədir ki, lehinə və əleyhinə verilmiş olan rəylər və dəlillərdən müfəssələn bəhs etməyəcəyəm. Mən ancaq bu layiheyi-qanuniyyə ilə bərabər

təqdim edilmiş olan izahatnamədə göstərilən dəlillərdən bəhs edəcəyəm ki, həmin dəlillər də hökuməti bu il tədris sənəsi ibtidasından [əvvəlindən] etibarən Darülfünunun açılması lüzumuna qane etmişdir.

Onlar əvvəla bunu göstərirlər ki, Şərqi Qafqaziya, yəni Azərbaycanda və həmcivar yerlərdə çoxdan bəri Darülfünuna və dolayısı ilə nahiyəni mədəniyyətdən və həyatın bütün xüsusatına aid mədəni qüvvələrdən təmin etmək üçün kəndinə məxsus bir Darülfünuna ehtiyac hiss olunur. Bu barədə Bakıda bütün müəssisələrlə bərabər darülfünunu sığışdıracaq abad evlər, binalar olmasının da əhəmiyyəti az deyildir. Böylə binalardan birisi Ticarət məktəbi və onun laboratoriya və sair qisimləridir. Birisi də Birinci Gimnaziyadır ki, Darülfünun klinikaları orada yerləşdirilə bilər. Bundan maəda [başqa], Ali Tibbiyyə məktəbində klinika tədrisatı üçün xəstəxana materialları da lazımdır ki, bu xüsusda Mixaylovski, Çornı-qorod və sairləri kimi xəstəxanalar böyük xidmət edə bilərlər.

Komissiya mümkün olan qədər xərci azaltmağa çalışaraq ancaq müvəqqəti heyət göstərmiş və birinci sənənin smetasını təqdim etmişdir. Bu qərar ilə ki, sonra xəzinənin mədaxili artdıqca dövlət və mədəniyyət tələbinə müvafiq surətdə Darülfünun tövsi [genişləndirilsin] və təkmil edilsin.

Təqdim edilmiş olan layihədə birinci il Darülfünun heyəti, güşadının [açılmasının] qaydası, idarə, təşkili və lazım gələn məxarici təyin və qətdir [qərarlaşdırır]. Layihə ilə bərabər Darülfünunun nizamnaməsi, heyət siyahısı və 1919-

1920-ci ilin məxaric smetası dəxi təqdim edilmişdir. Bu layihədə ancaq o məsələlər qeyd edilmişlərdir ki, onlarsız Darülfünun açılıb davam edəmməz. Nizamnamədə ancaq Darülfünunun və ali məkatib müdərrislərinin [ali məktəblərin müəllimlərinin] hüquq və imtiyazatından bəhs edən və sair Nəzarətlərə əsla dəxli olmayan maddələr qeyd edilmişdir. Bir çox sair məsələlər var ki, onlar son həll ediləcəklərdir.

Məclisi-Məbusanın Ləvayehi-Qanuniyyə komissiyası bu layihəni tamamilə qəbul edərək, ancaq 30-cu maddəsində bəzi şeyləri dəyişmişdir. Şimdi də layihəyi-qanuniyyəni Parlamanın heyəti-ümumiyyəsinə təqdimlə ümidvar olur ki, Məclisi-Məbusan Azərbaycanda dövləti darülfünun açılmasının əleyhində olmaz.

(yenə var)

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radio mövqifi qəbul etmişdir)

(Bolşevik xəbərləri)

Macarıstan kabinəsi

Kiyev qəzetələri xəbər verirlər ki, sosialist firqələri iştirakı ilə Macarıstanda müştərək Vüzəra Kabinəsi təşkil edilmişdir.

Dombrov hövzəsində tətillər

Nauen - Krakovdan verilən məlumata nəzərən, Dombrovun dağ nöqtəsində

ümumi tətıl elan edilmişdir. 35 mindən ibarət bütün şaxtaların əməlləri tətıl etmişdir.

Türkiyə paroxodu

Novorossiysk - Qara dəniz sahilində İstanbuldan Batuma şəkər, qəhvə, sirkə, taxıl və başqa əşya aparən Türkiyə paroxodu minaya toxunaraq qərq olmuşdur.

Sibiryada

Kopenhaq qəzetələrinin əxbarına [xəbərlərinə] görə, Sibiryə bolşevikləri Xita [Çin] qoşunları tərəfindən böyük bir qüvvəyə-əsgəriyyə ilə təhkim edilərək [möhkəmləndirilərək], Amur nəhri ətrafında yaponlarla müsadimədə [toqquşmada] bulunmuşlardır.

Sileziyada

Lion - Sileziyada kömür məhsulu iqa edil[mə]sə [istehsal edilməsə], Mərkəzi Avropa dəmiryolları 10 gündən sonra hərəkətdən qalacaqdır.

Almaniya Hökuməti tərəfindən icra edilən hədsiz fəhlə həbsləri və qulluqdan ixrac edilmələri Sileziyada ümumi tətili intac etmişdir [əmələ gətirmişdir]. Ağustosun 21-dən üsyan hərəkətləri şiddətlənməmişdir. Nemeslərə qarşı lehlər [polyaklar] doğru bir müharibə açmışlardır. Nemeslərin tədabiri-şədidə [şiddətli tədbirlər] qullanmalarından lehlər qaçaraq kəndiləri ilə nemsə zirehlilərini də Lehistan [Polşaya] aparırlar.

İngiltərə kömürünün müqəddəratı

İngiltərə mətbuatı vəziyyəti-hazirədən nəhayət müztərib [narahat] olmuş, qazğılarda tətılçilərin ədədi hər dəqiqə artmadadır. Hökumət dəmiryol hərəkəti,

qaz və elektrik istemalını [istifadəsini] məhdud qılmaq üçün tədabir ittixaz etməmişdir [tədbirlər görməkdir]. Tətılçilərin yerinə maryaklar qonulurlar. Övza [vəziyyət] kəskinləşməmişdir.

Xorvatiyada üsyan

Xorvatiyada üsyan qalxmışdır. Kəndlilər deputatı Radek məqtul edilmişdir [öldürülmüşdür]. Ordu mütəfərriq olmuş [parçalanmış], intizam düşmüş, saldatlar öz mövqelərini buraxaraq zabtlərin poqonlarını qırırlar. Bütün dəmiryolları, telefon və teleqraflar üsyançılar tərəfindən zəbt edilmişdir. Dürlü şəhərlərdən xəbər verirlər ki, Xorvat saldatları Xorvat Cümhuriyyəti istiqlalını elan etmişlərdir.

İtalyanlar və Rusiya

Bolqar qəzetələrinin xəbərinə görə, Rusiyada olan İtaliya qoşunları tez zamanda geri çağırılacaqlardır.

Hərbi əməliyyat

Moskva - Pskov üzərinə hücumumuz davam edir. Qırmızı əsgərlər şəhərin 5 çağırımığındadırlar. Biz yenidən İzborskun cənub-şərq tərəfində hücumə keçərək Jitomiri işğal etmişik. Petlyuraçılar Fastov və Ağkilsəni zəbt etmişlərdir. Qırmızı ordu hücumları cənub və şərq cəbhələrində şiddətlə tövsiyi-dairə etməmişdir [genişlənməkdir].

*(Müttəfiqlər heyətinin
radio xəbərləri)*

Bolşeviklərə qarşı fitva

London dan xəbər verirlər ki, Qahirədən yetişən məlumata görə, ora baş

müftisi bir fitva verərək hamı müsəlmanları bolşeviklərlə mübarizə etmək üçün dəvət edir.

Yaponiya və Xita

Londondan xəbər verirlər ki, Yaponiya Xariciyyə vəziri Baron Uşida bəyan etmişdir ki, Yaponiya Parlamanı Versal müahidənaməsini [sazişini] qəbul və imza etmək bütün Kiao-Çao torpağını Xitaya [Çinə] qaytarmağı Yaponiya dövləti qət etmişdir. Və əlavə Şandunda Xitanın bəzi torpaq ixtiyaratını da qəbul etməyə Yaponiya dövləti hazırdır.

Cəmahiri-Müttəfiqə ordusu

Londondan xəbər verirlər ki, sülh zamanı 500 min nəfərdən ibarət ordu saxlamaq və 19 yaşlarında dəliqanlılara üç aylıq hərbi təlimat verərək müddəti-əsgəriyyənin iki sənə vaxt yapılması üçün Cəmahiri-Müttəfiqə [Birləşmiş Ştatlar] Konqresinin səvabdidinə [təsdiqinə] qanun layihəsi idxal edilmişdir.

Bolqar komitəçiləri

Bolqar komitəçiləri Ristovat[s] dəmiryol körpüsünü partladaraq Serbiya ilə Selanik [Saloniki] müxaribəsini qət etmişlərdir [rabitəsini kəsmişlər].

Şah Prinkipoda

İran şahı Prinkipoda iqamət edən [yaxayan] atasının yanında bir neçə gün qalacaqdır.

Meksika müharibə qarşısında

Meksika övzası [hadisələri] öylə bir vəziyyət almışdır ki, hər dəqiqə müha-

ribə zühur edə biləcəyi mümkündür.

SÜLH ƏTRAFINDA

Sülh Konfransında

Parisdən teleqraf edirlər ki, Ali Şura bitərəf məmləkətlər nümayəndələrindən bir müşavirə məclisi dəvət etməyi təhti-qərara almışdır.

Müşavirədə müzakirə ediləcək məsələlər bunlar olacaqdır:

Almaniya ilə Rusiyanı ayırmaq hansı bir ölçüdə mümkün olacaqdır və əlavə onların Rusiya ilə ticarəti əlaqələrində təhdid nəzərə alınmaq üçün düsturül-əməllər [təlimatnamələr] veriləcəkdir?

Konfrans işlərini saxlayan o olmuşdur ki, Rusiya ilə Müttəfiqlər arasında müharibə vəziyyəti olduğunu qəbul etmədən Cəmahiri-Müttəfiqə [Birləşmiş Ştatlar] dövləti imtina edib, Rusiya mühasirəsində iştirak etməyəcəklərini və həmçinin bolşeviklərə qarşı mübarizə etmək üçün heç bir dürlü kömək etməyəcəklərini bildirmişdir.

Bolqar mürəxxələrinin notası

Bolqar mürəxxələri [nümayəndələri] Sülh Konfransına iki nota vermişlərdir. Notanın birində başqa xırda dövlətlər içində qorxu icad edən Bolqariya xüsusunda və ortaya çıxmış rəylərə qarşı etiraz edilərək, ikincisində də Sofiyada iğtişaş olduğunu intişar edən [yaxayan] agent xəbərlərinə qarşı protesto olunur.

Almanların notası

Parisdən xəbər verirlər ki, cümə axşamı baron fon Lersner Xaric[iyy]ə vəzirinə üç nota vermişdir. Əvvəlcisi, Müttəfiqlərin “qara lövhə”ni məhv etmələrinə irtibat edərkən, ikincisi Nemsə gəmilərinin məsuliyyətindən bəhslə, üçüncüsü də Fransa istila qoşunları tərəfindən zəbt edilmiş Almaniya torpaqlarına, iqtisadi heyət tərəfindən Almaniya ticarətgahlarına qarşı görülən tədbirlərə protesto notasıdır.

Alman müstəmləkələri

Vaşinqtondan xəbər verirlər ki, Ağ Evdə olan konfransda Vilson bəyan etmişdir ki, sülh müahidənaməsi mövcubincə [sülh sazişinə əsasən] Almaniya bu gün müstəmləkələri ixtiyaratından vaz keçərək onları Müttəfiqlər mənafeyinə tərk edir. Bu o deməkdir ki, o yerlər Müttəfiqlərin ancaq qəyyumluğu altına keçirlər. O müstəmləkələri idarə etmək və qəti olaraq müqəddəratını həll etmək məsələsinə getdikdə, Vilson söyləmişdir ki:

“Nemsə müstəmləkələri xüsusunda müvəqqəti bir saziş hüsula gəlmişdir. Ancaq, o saziş Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti], Cəmahiri-Müttəfiqə [Birləşmiş Ştatlar] tərəfindən təsvib [təsdiq] edildikdən sonra gərək gücə minsin.”

Vilsona ancaq Afrikada olan nemsə müstəmləkələri xüsusunda Fransa ilə Velikobritaniya dövlətləri arasında edilən etilaf [razılışma] məlumdur.

Balkanlar məsələsi

Müttəfiqlərlə Bolqarlar arasında sülh

müahidənaməsi imza ediləcək, Venizelos iki həftə vaxta Londona əzimet edəcəkdir [gedəcəkdir]. Atınada [Afinada] güman edirlər ki, Sülh Konfransı Bolqariyaya artıq mərhəmətlər qılmadadır. Söyləyirlər ki, Ali Şura Amerikanın rəyi ilə razılışarsa, bir səhv etmiş olacaq və nəticədə də Frakiyada inqilab başlanacaqdır. Amerika müdaxiləsini yunanlar kəndiləri və başqa Balkan hökumətləri üçün təhqir hesab edirlər.

Aland adalarının bitərəfliyi

Londondan xəbər verirlər ki, Sülh Konfransının Baltik Komissiyası Aland adalarının müvəqqəti də olsa, Cəmiyyəti-Əqvam kontrolu altına alınıb bitərəf məntəqə halına salınmasının lazım olması rəyindədirlər.

TÜRKİYƏDƏ

Türkiyənin şimdiki halına bələd olan bir nəfər səlahiyyətə sahib şəxsin söyləyinə görə, türklərin guya Zaqafqaziyaya hücum edəcəklər[i] şayiəsi bilmərrə yalandır.

Hal-hazırda Türkiyənin halı Rusiyanın halı kimidir. Başqa-başqa vilayətlər kəndisinin istiqlalına çalışarkən, mərkəzi hökumətə təbəyyəət etməyirlər [təbə olmayırlar].

Məsələn, İzmirdə Yunanıstan hökuməti əleyhinə və Ərzurumda isə Böyük Ermənistan təşkil etməsi ilə Türkiyənin parçalanması əleyhinə mübarizə edirlər. İstanbuldan Türkiyə zabitanı və hamı ziyalıları gedib də Anadoluya cəm olaraq,

Türkiyənin başqa bir hökumətin himayəsi altında olması əleyhinə təbliğatdırlar.

Bir kəlmə, hal-hazırda Türkiyədə o itifaq və mərkəziyyət yoxdur ki, yeni böyük bir iş iqdama edə [addım ata] bilsin.

Bundan maəda [bundan başqa], Şərqi Anadolu qoşununun başında ən əvvəldən Zaqafqaziyaya hücum etmək ziddinə olan [Hüseyn] Rauf bəydir.

Hərgah, indi Acarıstanda qoşun səfərbərliyi olarsa, bundan murad Batumu kəndisinə ilhaq etmək [birləşdirmək], nəinki Zaqafqaziyaya hücum etməkdir.

Acarlar Batumu kəndilərinin hesab etməyə görə, yəqin ingilislər oradan gəndəndən sonra bunu izhar edəcəklər.

Ənvər paşa nərədədir?

Ənvər paşa xüsusunda olan hamı şayiələr ki, guya Ənvər paşa Mavərayi-Bəhri-Xəzərdə [Zakaspiyskdə] olub bolşevik qoşunlarının başındadır, tamamilə yalandır. Yəqin Ənvər paşa əlan [indi] Germaniya və ya Hollandadır.

HEYƏTİ-MÜRƏXXƏSƏMİZ

(Azərbaycan Heyəti-mürəxxəsəsinin irsal qıldığı təqrirdən)

(mabəd)

19-31 mayıs 1919 sənə. Paris.

Nota

Sülh Konfransı rəisi Həzrətlərinə!
Bütün Paris mətbuatında nəşr edil-

diyi üzrə admiral Kolçak hökumətinin süqut etmiş Rusiya imperatorluğu torpaqlarında Rusiya Hökuməti kimi bərpa və təsdiq edilməsi ehtimalı xəbəri sabiq Rusiya dövlətindən ayrılmış vilayətlər sırasında Qafqaziya Azərbaycanının da mənafeyi-həyatiyyəsinə ən qatı tərzdə toxunduğu üçün Azərbaycan heyəti-mürəxxəsəsinə müvəzzəf edir [vəzifələndirir] ki, Sülh Konfransı qarşısında aşağıdakı bəyanatla iqdamatda bulunsun:

Çar hökumətini əvəz etmiş Hökuməti-Müvəqqəətə qovulub Rusiya ali sultanının zimamı [ali hökumətinin cilovu] 1917-ci sənə təşrini-əvvəlində (oktyabr) qasib [qəsbkar] bolşeviklər əlinə keçdikdən sonra Azərbaycan, başqa Qafqazya millətləri gürcü və ermənilərlə birlikdə Mərkəzi Rusiyadan ayrılaraq kəndi hökumətlərini təsis etdilər.

Bütün Zaqafqaziya üçün şər'i [qanuni] və nüfuzlu olan şu hökumət tam müstəqil olaraq 1918-ci sənə mayısına qədər səri-karda [iş başında] bulunmuşdur.

Bütün Mərkəzi Rusiyanı qarışdıraraq gündən-günə güclənmədə olan bolşevizm tövsiyi-dairə edərək [əhatə dairəsini genişləndirərək], o cümlədən Zaqafqaziyanı da əhatə qılmağa başlamışdır. Zaqafqaziyada başlanan bolşevizm hərəkətlərinin ən müdhış zərbələri də, onun müxrib [dağıdıcı] nəticələri ancaq Azərbaycan üzərinə yağdırılmışdır.

1918-ci sənə mayısından bida ilə [başlayaraq] həman sənə eylülünə [sent-yabrına] qədər Azərbaycan paytaxtı olan Bakı şəhəri, onun mədən dairələri ilə və həmçinin Bakı, Şamaxı, Quba, Cavad, Göyçay, Lənkəran qəzaları bolşevik Qır-

mızı ordusu tərəfindən işğal edilib, qətl, talan, yangın və başqa min dürlü bağları, evləri bərhad edib abadiləri bərhəva etmək [abadlıqları məhv etmək] kimi təsviri naqabil cinayətlər, vəhşətlər və dəhşətlər icra edilmişdir.

Martın 18-dən 22-nə qədər az bir vaxt içində yalnızca Bakıda 12 min müsəlman gərək bolşeviklərin, gərəksə milli ədavətləri həsəbi [səbəbi] ilə müsəlmanlarla hesablaşmaq istəyən, bolşevik bayrağı altında icrayı-vəhşət edənlərin fədayi-cinayətkaranələri olmuşdur. Həman cinayətkarların iştirak və ittifaqı ilə onlarca yerlə yeksan edilən müsəlman köyləri sırasında Azərbaycanın ən qədim şəhərlərindən mədud edilən [sayılan] Şirvan şəhəri dəxi büsbütün təhriq edilərək bərhəva qılınmışdır [yandırılaraq məhv edilmişdir].

Azərbaycanı təzyiq edən bolşeviklərə qarşı durmağı bacarmamayan Zaqafqaziya Hökumətinin əcz və qüvvəsizliyi və dolayısı ilə hökuməti-məzkurənin [adı çəkilən hökumətin] süqut etməsi nəticəsi olaraq Azərbaycan kəndi başına buraxılmış idi.

Böylə bir çıxılmaz vəziyyətə məruz qalan Qafqaziya Azərbaycanı erməni və gürcülər kimi, Rusiya hökmranlığı zamanlarının sabiq vilayətləri olan Bakı, Gəncə vilayətləri, Zaqatala nahiyəsi və Tiflis, İrəvan və Dağıstan vilayətləri hissələrindən 100 min mürəbbe kilometr [kvadrat kilometr] təxmin edilə bilib və 4 milyondan ziyadə nüfusa malik bir dairədə cümhuriyyətini təsis etmiş və Azərbaycan Milli Şurasının qərarı ilə 1918-ci sənə mayısın 28-də kəndi istiqlalını elan etmişdir.

Yeni Cümhuriyyətin əvvəlinci işi bu olmuşdur ki, kəndi torpaqlarını, xüsusən paytaxtı olan Bakı şəhərini bolşeviklərdən xilas etmək üçün təşəbbüsəti-əzmkaranəyə sarılsın.

Və şu əzmkarlığı sayəsində Azərbaycan Cümhuriyyəti bolşeviklərlə imtidad [davam] edən 6 aylıq qanlı mübarizəni müvəffəqiyyətlə xitama yetirmiş və eylül ayında Bakı şəhərini və yuxarıda məzkur [deyilən] qəzaları bolşeviklərdən təmizləmişdir.

Şu, Azərbaycan xalqı üçün insanca bir çox qurbanlara və böyük maddi zərərlərə bais olmuş mübarizə Qafqaziya Azərbaycan əhalisini öz hüququnu müdafiə edərək ancaq müstəqil Azərbaycan Cümhuriyyətini və Azərbaycan Parlamenti və Hökumətini tanımaq işlərində bərkitmiş və qəti olaraq inandırmışdır ki, tarix və həyatın isbat qıldığı üzrə hər dürlü başqa hökumət onların ruh və əxlaqının tərcümanı olmayıb (necə ki, 100 sənəlik rus hökuməti dövründə görmüşlər) zərərli nəticələri mövcib olduğu [doğurduğu] üçün qeyri-məqbuldur.

Anifüzzikr [yuxarıdakı] mülahizəyə nəzərən, Azərbaycan heyəti-mürəxxəsəsi güman edir ki, sabiq Rusiyanın nümayəndəsi kim tanınacaq[s]a və şu məsələdə nə yollu qət və qərar çıxarılaçaqsa çıxarılsın, Qafqaziya Azərbaycanı gələcək Rusiya dövləti torpaqlarından kənarda qalaraq heç bir təriqlə [heç bir halda] şu torpaqlardan sanılmasın gərək.

Azərbaycan

Heyəti-mürəxxəsəsi sədri

(imza Əlimərdan bəy Topçubaşov)

(yənə var)

MƏTBUAT

Ermənistan hadisələri və onun əhəmiyyəti

“Znamya revolyutsii” qəzetəsi şu sərəlövhə ilə yazdığı məqaləsində Ermənistan hadisətini ümum türk-islam və daha geniş Şərqi-asiyalıq hərəkatının bir başlanğıcı kimi təsvir edərək yazır ki:

“Ermənistandan gəlmiş axırıncı xəbərlərdən anlaşılır ki, orada meydangir olmuş hadisələr xitama yetişmədə olmayıb, bərkəs [əksinə], gündən-günə artmada və təqviyə bulmadadır [güclənməkdədir]. Bütün məmləkət bir qan ocağına mübəddəl olub [çevrilib], erməni nizami qoşunları cümhuriyyətin müsəlmanlarla məskun tərəflərində tatar aşqiyası (?!), kürd süvariləri və şimdi də türk qitəti [hərbi hissələri] ilə müttəsil [daim] vuruşmadadır.

Axırıncı sənələr zərfində Zaqafqaziya millətləri arasında böyük müsədimələr [toqquşmalar] vəqə olduğunu görmüşdünüz. Fəqət, Ermənistanı qaplamış şimdiki hadisələr ölçü və əndazəni atlayaraq beynəlmiləl bir rəng və surət almada.

Cahan müharibəsinin gözəçarpan nəticələrindən biri bütün aləmi-islamın istinadgahı olan Osmanlı dövlətinin bərbad edilməsi olmuşdur. Türkiyə səri-karında [iş başında] olan ricali-dövlətin [dövlət adamlarının] düşüncələri xüsusi bir məhəl [yer] və dövlət dairəsində məhdud qalmayıb, islam aləminin həpsinə şamil olur. Sülh Konfransına verilən Türkiyə mürəxxəsləri müxtirəsində göstərilən xüsusi bir təsəvvürdə bütün cahan müvazineyi-ədyanı [bütün dünya dinlərinin tarazlığı] üçün Osmanlı dövlətinin saxlanması lazım olduğu söylənilir.

Hərçənd qalib dövlətlər diplomatları “İstanbulda məqərri-hökumətin [hökumət mərkəzinin] yeni tarixi ərbabi-məfkurə [məfkurə sahibi] olan cümlə müsəlmanlar üçün nə sürur [sevinc] və nə də iftixar mənbəyi olammayacağı” sübuta çalışırlarsa da, fəqət əmri-vaqə [fakt] büsbütün əksini iradə edir [göstərir].

Türkiyə mürəxxəsləri Sülh Konfransında da bu vaxta kimi heç bir nəticəyə nail olammamışlar. Türkiyə məsələsi hələlik müəlləq [havada asılı] olaraq qalır. Ancaq zahirdə görülən bir şey varsa, o da budur ki, hərəqah fəvqəladə hadisələr şimdiki sülh vəziyyətini başqa qəlibə ifadə etməzsə [başqa qəlibə salmazsa], Türkiyə dövləti Şərqdə əhəmiyyəti haiz [əhəmiyyət daşıyan] bir rol oynamadan uzun müddət məhrum edilmişdir.

Daxilən məğlub edilmiş Osmanlı dövləti və onun hədsiz agentləri müsəlmanların dini təəssüblərini qaşyaraq müsəlmanlarla məskun nöqtələrdə bütün mövcudiyətləri ilə çalışmada, işləmədədirlər. Müharibə siyasət və iqtisadca geridə qalmış millətləri hərəkatə gətirdi və onları müstəmləkə siyasətləri üçün alət qullanan qalib Avropa imperializmi əfkarına qarşı təbliğatda bulunmaq üçün meydan açdı. İştə, həman hər yerdə işə başlanıb müstəmləkələrdə görünən xalq hərəkatları bizim məsrudatımızı təyid etmədədir [meydana atdığımız fikirləri təsdiqləməkdədir].

Əfqanıstanda İngiltərə hökumət dairələrini ciddi əndişələrə salmış müsəlman hərəkatları başlanmış, Türkiyədə dəxi həman həyəcan əlamətləri görünmədədir. Zaqafqaziya övzəsi [halı] dəxi həyəcanlıdır. Müsəlmanları qaldırmaq

yolunda işləyən ittihadı-islam [islam birliyi] agentləri ilə birlikdə bolşeviklər dəxi digər təriqlə [başqa yolla] fəaliyyətdə bulunmadadır.

İqtisad və mədəniyyətcə geridə qalmış millətlər bolşevik fikirlərinin ən gözəl xadimi və arxasıdır. Onlar imperia-lizmlə mübarizə etmək üçün gözəl bir müttəfiqdirlər. Xita [Çin], Hindustan və Türkiyədə Şərq əhalisinə məxsus təəssüb ilə uyğunlaşan bolşevik fikirləri intişar bulmada [yayılmada] və təbliğat icra edil-mədədir. Qərbə qarşı cihad şəşəələri [parıltıları] asimanda pərtöv-əndaz olma-dadır [bərq vurmaqdadır].

Asiya, Afrika, Hindustan və Xita müsəlmanları – dünyanın şu qəhhar [qəhredici, qüdrətli] qüvvələri bir dəfə cünbüşə gəldilərmə, böyük hərəkətlərlə Avropa dövlətlərini qanlı müharibələr əmri-vaqesi [faktı] qarşısına vəz edəcəklərdir [qoyacaqlar].

Hərgah bütün Ermənistanda zühur edən hadisələri nəzəri-tədqiqdən keçir-sək, anlarınız ki, bu adi bir erməni-müsəlman qırğını olmayıb, cahanşümul bir əhəmiyyəti haizdir. Bu gün Ermənistan üzərinə yağdırılan qiyam etmiş müsəlmanlığın qanlı zərbələri, yarın dərin və mütəşəkkil bir surət alaraq din və bolşevik bayraqları altında geniş və cahanşümul bir dairə tutacaq və tarixdə yeni səhifələr açacaqdır.

Şərq oyanmışdır, qanlı müharibə ilə Qərbə qarşı gedir.

Bolşevizm dəxi geridə qalmış millətlərlə birlikdə Avropa imperializminə qarşı axırını vuruşmasını edir. O, qələbə edəcəkdir, ya etməyəcəkdir? Biz ancaq yeni bir cahanşümul tarixi vü-quat qarşısında dururuq.”

AZƏRBAYCAN BAYRAĞINA

Buraxınız, seyr edəyim, düşünəyim, oxşayayım
Şu sevimli üç boyalı, üç mənalı bayraq.
Mələklərin qanadımı üzərimə kölgə salan?
Nə imiş bu, aman Allah?! Od yurdunun yaprağı!
Göy yarpaqlar, al çiçəklər, yaşıl otlar topasımı?
Xayır, xayır! Çiçək solur, otlar yerdə tapdanır.
Fəqət bizim bayraqımız ucaları pək seviyor,
Yıldızlardan, hilaldan da yüksəklərdən fırlanır.

Kölgəsində ay əyilib bir gözəli qucmada,
Qucaşaraq sevdiiylə yüksəklərə uçmada.
Şu görünüş bir ananın şəfqətinə oxşayor,
Düşündükcə duyğularımı, vicdanımı oxşayor.

Bu ay-yıldız, boyaların qurultayı nə demək?
Bizcə böylə söyləmək:
Bu göy boya Göy Moğoldan qalmış bir türk nişanı,
Bir türk oğlu olmalı!
Yaşıl boya islamlığın sarsılmayan imanını,
Ürəklərə dolmalı!
Şu al boya azadlığın, təcəddüdün fərmanı,
Mədəniyyət bulmalı.
Səkkiz uclu şu yıldız da səkkiz hərfli “Od Yurdu”
Əsarətin gecəsindən fürsət bulmuş quş kimi,
Səhərlərə uçmuşdur.
Şu hilal da türk bilgisi, düzgün sevgi nişanı,
Yurdumuzu qucmuşdur!
Allah, əməllərim edib şu bayraqa intiqal,
Birər-birər doğru olmuş, bir ad almış – istiqlal!
Ürəyimdə bir dilək var, o da doğru kəsilsin,
O gün olsun bir göy bayraq Turan üstə açılınsın!

Cəfər Cabbarzadə

MÜƏLLİMLƏR QURULTAYI

Yeddinci iclas

Avqustun 25-də axşam saat 4-də 17
nüməyəndənin iştirakı ilə məclis açılır.

1) Mahmud bəy Mahmudbəyzaadənin pəncşənbə [cümə axşamı] günü saat 7-də əlifba tədrisi xüsusda və kəza Axundzadə İdris əfəndinin hökumət xüsusunda oxuyacaqları məruzənin dinləməsinə qərar verilir.

2) Məramnamənin məqsədinin müzakirəsinə keçilir. İkinci maddə “hüquq” kəlməsinin əlavəsi “edilmək” kəlməsinin yerinə “etmək” vəzi ilə [qoyulmasıyla] qəbul olunur.

3) Üçüncü maddədən “müəllimlərin hüquqlarını müdafiə etmək” cümləsi qaldırılır.

4) Bu maddənin qeydi də “lüzumu təqdirində” sözünün əlavəsi ilə qəbul olunur.

5) Dördüncü maddə dəyişdirilərək “xalqın tərbiyəyi-fikriyyə, mədəniyyə, əxlaqiyyə və ictimaiyyəsinə və bir də xalq arasında demokratizm fikrinin yapılmasına çalışır” surətinə qoyulur.

6) 5, 6, 7, 8, 9-cu maddələr qəbul olunur. Bu maddəni Qulammirzə bəy [Qasımbəyzaadə], Əliməhəmməd və Məhəmmədəli Xəlifəzadələr qəbul etmədiklərinin təsrihlərini [açıqlamasını] tələb etdiklərindən, tələbləri qəbul olunur.

7) İttifaqın fəaliyyətinə keçilir. Burada 1, 2, 3, 4 (darüleytam qaldırılmaq şərti ilə), 8, 9 (maarif qeydi qaldırılmaq şərti ilə), 12, 13, 14, 15-ci maddələr qəbul olunur.

8) Dördüncü, 5, 12, 14 maddələrin bir maddə halında söylənməsinə qərar verilir.

9) 17-ci maddə əlavə olunur (mü-təəllim [şagird] və tərbiyə işlərində zərərli olan hərəkətlərə qarşı mübarizə etmək).

10) Maliyyə Komissiyasının smetası qəbul olunur. Heyəti-rəyasətə ixtiyar verilir ki, hökumətə müraciət edərək smetada müəyyən olan məbləği alsın.

11) Bundan sonra qurultayın iki dəfə toplanmasına qərar verilir. Birinci iclas saat 10-dan 12-yə qədər, ikinci iclas axşam saat 4-dən 7-yə qədər davam edəcəkdir.

Səadət mədrəsəsi tərəfindən bir məktub göndərilib qurultay təbrik edilir. Məclis saat 9-da qapanır.

Səkkizinci iclas

Məclis avqustun 26-da səhər saat 11-də açılır. Mədrəsəyi-Səadətdən gələn təbrik teleqrafı oxunur:

“Hürriyyətin səmərəsi olaraq keçmiş təzyiqlərdən sonra, əlhəmdü Allah, kəndi vətənimiz Azərbaycanda rifah və səadətimize tərəqqi və təalisinə [ucalmasına] ən birinci səbəb olan Azərbaycan-türk müəllimlərinin qurultayını səmimi-qəlb-dən təbrik edərək, müəllim arxadaşlarımızın müvəffəqiyyətini diləyirik.”

Müzakirəyə keçilir.

1) Əsgərzadə müavini-katib seçilir.

2) İttifaqın fəaliyyəti haqqında olan maddələrə “İttifaq müəllimlər üçün kooperativ açır” maddəsi əlavə olunur.

3) İttifaqın təşkilatı maddələrinin müzakirəsinə keçilir; birinci maddə ləğv olunur.

4) İkinci maddə “Hər qəza mərkəzində qəza şöbəsi təşkil olunur” surətinə soxulur.

5) İkinci maddə qəbul olunur. Bu maddədən istintaq edən Xəlifəzadə, Hüseynqulu, Soltan bəy, Əhmədağa istintaqlarının qeydini tələb edirlər.

6) 5, 6, 7, 8, 9-cu maddələr qəbul olunur. Buraya “İttifaqın məsləkinə müxalif hərəkətindən dolayı bir əza [üzv] İttifaqdan çıxarıldıqda, iclası-ümuminin əksəriyyətinin səs verməsi şərtidir - 1” qeydi əlavə olunur.

7) Nümayəndələr Şurası təşkili haqqındakı maddələrə keçilir. Birinci maddə “Hər sənə Mərkəzi Büro qəza şöbələrindən müsavi ədəddə olmaq şərtli ilə istədiyi miqdarda nümayəndə dəvət edərək Nümayəndələr Şurasını təşkil edir” səyaqına qonulur.

8. İclas saat 1-in yarısında qapanır.

Doqquzuncu iclas

Avqustun 26-da axşam saat 5-də məclis açılır. Növbədəki məsələ, məramnamənin Nümayəndələr Şurası olduğuna görə, söz Məramnamə Komisyona verilir. Məramnamənin bu hissəsinə aid maddələr oxunaraq müzakirə başlanır.

1) İkinci maddəyə “bir katib müavini” də əlavə olunaraq qəbul olunur.

2) 3, 4 və 5-ci maddələr qəbul olunur.

3) Nümayəndələr Şurası fəslindən sonra “Heyəti-idarə” fəslinə keçilir. Birinci maddə “öz aralarından” sözünü qaldırmaq şərti ilə qəbul olunur.

4) İkinci maddə “Heyəti-idarə sədri özü seçir” surətində qəbul olunur.

5) İkinci maddəyə “Şura Heyəti-idarəyə üç dənə namizəd intixab edir” sözləri əlavə olunur.

6) 3, 4 və 5-ci maddələr qəbul olunur.

7) 2, 3 ləğv, 4 və 5-ci maddələr qəbul olunur.

8) Seksiyalar haqqında müzakirəyə keçilir. Birinci maddə “Müxtəlif millətlərin məktəblərinə aid məsələləri həll

üçün İttifaqın seksiyaları olacaqdır.” şəklində qəbul olunur.

9) 2, 3, 4-cü maddələr qəbul olunur.

10) Varidat fəslinə keçilir. Birinci maddə “İttifaqın bankada məhfuз 2 qisim sərmayəsi olacaqdır: birisi ehtiyat, birisi dövriyyə. Ehtiyat aqçası bankada mühafizə olunacaqdır. Dövriyyə hesabati-cariyyədə bulunacaqdır.” səyaqında qəbul olunur.

11) 4 və 5-ci maddələr qəbul olunur.

12) Aşağıdakı maddələr də Varidat fəslinə əlavə edilir:

b) Şöbə və seksiyalar varidatının 20 faizini Mərkəzi İdarəyə verəcəkdir.

v) Mərkəzin varidatının 20 faizi ehtiyat aqçası olacaqdır.

h) Hər əzadan duxuliyə [daxil olmaq haqqı] 5 manat, aylıq üzv haqqı maaşının 1 faizi alınacaqdır.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Validəyn nəzəri-diqqətinə

İbtidai məktəbləri itmam etmiş [bitirmiş] müsəlman çocuqları Bakı Birinci Ali ibtidai məktəbin birinci sinfinə imtahansız qəbul olunurlar. Məktəbdə kursun ümum məlumatından başqa, Fransa və alman dili də tədris edilirlər. Şu alibi idai məktəbi itmam etdikdə, Mü-təəllimlər Gimnaziyasının 5-ci sinfinə imtahansız qəbul olunacaqdırlar. Həmçinin, buranı itmam edənlər hərbi məktəbə, sənət məktəbinə və sair edadi məktəblərə qəbul olunacaqdırlar. Həqqi-tədris ildə 50 manatdır.

Adres: Şamaxı yolunda, Üçüncü Paralelni küçə, nömrə 47. Birinci Ali dördsinifli məktəb.

Yeni qubernator

Bakıya Hökumət Mühafizə Komitəsi rəisi Əmir bəy Nərimanbəyov qubernator təyin olunmuşdur.

Erməni nümayəndəsi

Üç gün əqdəm [qabaq] Qarabağdan erməni camaatı nümayəndələri Bakıya varid olub [gəlib] rəis Yusifbəyli Nəsim bəy həzrətlərinin hüzurlarına getmişlərdir. Nümayəndələr Qarabağ məsələsinin sülhlə bitməsi ilə arzularına nail olmalarını hamı Qarabağ erməniləri tərəfindən izhari-təşəkkür etmişlərdir.

Lehistan konsulxanası

S. Rılskinin Azərbaycanda Lehistan [Polşa] konsul acentəsi olmasını Azərbaycan Hökuməti qəbul etmişdir.

Finlanda səfiri

Polkovnik Birqvistin Bakıda Finlanda Xariciyyə Nəzarəti vəkili olmasını Azərbaycan Hökuməti qəbul etmişdir. Məzkura [adı çəkilən şəxsə] Finlanda Hökuməti Azərbaycanda sükunət edən finlandalıların maddi və mənəvi mənafeyini mühafizə etməyi mühəvvəl etmişdir [tapşırılmışdır].

Qubernatorun hökmü

Bakı qubernatoru qəza qaimməqamlarına [qəza rəislərinə] əmr etmişdir ki, təhti-idarələrində [təbeçiliklərində] olan qəzalarda cinayətlərin azalmasına, açılmasına və camaata əziyyət edən əşxasın

[şəxslərin] fəvvrən [dərhal] həbs edilməsinə son dərəcə diqqət versinlər.

Darülfünun açılması

Bakıda şu 1919 ilin sentyabr ayının əvvəlindən etibarən Darülfünun açılması qanun layihəsi qəbul olan kimi, Darülfünun Komissiyası bu günlərdə Darülfünuna daxil olmaq istəyənlərin ərizələrini qəbul etməyi qət etmişdir [qərara almışdır]. Dərslərə sentyabrın əvvəllərində şüru olunacağı [başlanacağı] gözlənilir.

Qətl

Avqustun 23-də axşam saat 5-də Qala kəndində 60 sınında [yaşında] Leyla Məhəmmədhasən qızını yatdığı zaman naməlum bədəfkar [cani] güllə ilə öldürmüşdür.

Soyğuntu və atışma

Dünən Mixaylovski küçədə 3 nəfər naməlum bədəfkar [cani], içində böyük məbləğ pul olan çanta aparan bir naməlum rusun üstünə hücum edib, çantanı alıb, birisi Olqinski küçəyə və ikisi də Sisyanovski küçəyə qaçmışdılar. Çantanı Olqinski küçəyə gedən aparmışdır. Gizlənmək istərkən məzkuru [deyilən şəxsi] polis qarovulu Ələkbər Məhəmməd oğlu görüb təqib etmişdir. Bunu gördükdə bədəfkar faytona sıçrayıb ətrafa güllə ata-ata faytonu Merkurjevski küçəyə döndərmişdir. Bu halda milisionerin yardımına okolodoçnu [polis sahə rəisi] Məhəmmədhasən Babayev gəlib faytonu piyada təqib etmişdir. Beşinci polis hissəsinə çatmamış faytonu saxladıb bədəfkarı çanta ilə belə tutmuşdur. Həmin əsnada Sisyanovski küçədə də, oraya

qaçan iki nəfər də, yüngül surətdə yaralandıqdan sonra tutulmuşdurlar. Soyğunçuları həbsxanaya göndərüb çantaları sahibinə vermişlərdir. Atışmadakı iki nəfər kənar adam yaralanmışdır.

Posta markası

Hal-hazırda posta markaları kəsilməyə şüru olunmuşdur [başlanmışdır]. Markalar böylə olacaqdırlar:

Bəzilərinin üstündə İçərişəhərin şəkli olacaqdır. Bunlar üç rəng marka olacaqdır: qırmızısı 2 manatlıq, göy 5 manatlıq və yaşıl rəngli 10 manatlıqdır.

Biçinçi şəkli olan markanın qırmızısı 60 qəpik, göy rəngi 1 manat və yaşıl rəngi 40 qəpiklikdir.

Üstündə əsgər şəkli olan markanın göy rəngi 10 qəpik və qırmızısı 20 qəpikdir.

Suraxanı şəkli marka 2 rəngdir: göy rəngi 25 manat və qırmızısı 50 manatdır.

Məclisi-Müəssisan Mərkəzi Komissiyasında intixab

Azərbaycan Məclisi-Müəssisanına seçki hazırlayan Mərkəzi Komissiyasında sədrliyə M. Ə. Rəsulzadə, katib Mustafa Vəkilov, müavini-sədr Əhməd Cövdət bəy və xəzinədarlığa Heybətqulu Məhəmmədbəyov intixab edilmişdir [seçilmişdir]. Axırınıcı iclasda şü komissiya kəndisindən yeni bir komissiya ayıraraq Ş. Rüstəmbəyovu, Malxazyanı və Məhəmmədbəyovu intixab edib Azərbaycanda Məclisi-Müəssisan seçkisi üçün düsturüləmə [nizamnamə] hazır etməsini şü komissiyaya vəgüzar etmişdir [tapşırılmışdır].

Birja

Birjanın halı ölü kimidir. Heç bir nəfər də alıcı və satıcı olmadığından, möhtə-kirlər çox məyusdurlar. Qiymət gündəngünə tənəzzül etməkdədir və yəqin də, çox yaxın vaxtlarda Nikolay pulunun qiyməti Azərbaycan parasının qiyməti ilə bərabərləşə. Mal adi surətdə gəlməkdədir. Qiymət hərçənd hələ yuxarı isə də, keyfiyyət-kəmiyyətə gözəlləşməkdədir.

Təshih [düzəliş]

Qəzetəmizin keçən nömrələrinin birində ingilislər getmələri münasibətilə Bakı cəmiyyəti-xeyriyyələrinə verdikləri ianə haqqında məlumat vermişdik. Göstərilən rəqəmlərdə səhv olmağa görə, Bakı Cəmiyyəti-Xeyriyyə[sı] tərəfindən onu təshih etmək idarəmizdən xahiş olunmuşdur. İngilislər Bakı Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinə verdikləri ianə 320 min manat olmayıb da 294 min 25 manat 34 qəpik imiş.

YAŞIL QƏLƏM

Səşənbə [çərşənbə axşamı] günü ağustosun 26-da Parlaman binasının qiraətxanası salonunda ədib və mühərrirlərin [yazıcıların] iştirakı ilə təşkil edilməsi təsəvvür edilən ədəbi, elmi “Yaşıl qələm” cəmiyyətinin birinci müəssislər [təsisçilər] iclası vəqə oldu. İclasda 35 nəfərədək ədib və mühərrir iştirak edirdi.

İbtida [əvvəla] cəmiyyət müəssislərindən [qurucularından] Seyid Hüseyn Sadiq əfəndi iclası açdı. Sonra ümumiyyətlə sədarətə Hüseyn Sadiq, katibliyə Ağaoğlu Məhəmməd intixab edildi [seçildi].

Sonra sədr “Yaşıl qələm” cəmiyyətinin nə məqsədlə təşkil edildiyindən, nə kimi işlər görəcəyindən məlumat verərək müəssislər tərəfindən tərtib edilmiş Məramnamə və Nizamnaməni oxudular.

“Yaşıl qələm” cəmiyyətinin Məramnaməsi böylədir:

1) Cəmiyyətin məqsədi Azərbaycan xalqının fikrən yüksəlməsinə çalışmaq və Azərbaycan ədəbiyyatında müşahidə edilməkdə olan yeniliyi qüvvətləndirmək, onu türklüyə və sadələşməyə doğru sövq etməkdir. Cəmiyyət məqsədinə ermək üçün:

a) Ədəbiyyatımızı təhlil və tarixi-ədəbiyyatımızı tərtib edəcək;

b) Yazıçılıq sənətini təşviq və tərgiblə [ona rəğbət qazandırmaqla], bu sənət həvəskarlarını və gənc mühərrirləri bir araya toplayacaq, onları ədəbi bir ailə halına vəz etməklə [gətirməklə], aralarında yazı müsabiqələri açacaq;

c) Ədəbiyyatımıza, ülum və fünuna [elmlərə və fənlərə] aid konfranslar verəcək və referatlar tərtib edəcək;

d) Milli tariximizə və ənənətimizə aid əsərlərin toplanıb nəşrinə çalışacaq;

e) Nəşriyyata əhəmiyyət verəcək, ədəbi məcmuə və qəzetlər təsis edəcək;

f) Gənc qələmləri yeni ədəbiyyat üsulu ilə aşına edəcək, yeni fikirlərin onların arasında nəşvü-nümasına [bəslənib inkişaf etməsinə] səy edəcək;

g) Xalqımızın istifadəsini mövcib olan [istifadəsinə lazım gələn] və bizə aid əcnəbi lisanlarda yazılmış mühüm əsərlərin dilimizə nəql və tərcüməsinə çalışacaqdır.

Cəmiyyətin bu Məramnaməsi üstündə bir neçə nətiq danışıqdən sonra

məclisdə iştirak edən möhtərəm şairlərimizdən Salman Mümtaz əfəndi itib-batmış türk lüğətlərinin bir araya toplanması üçün cəmiyyətin çalışmasını tövsiyə etməklə, bu xüsusda Məramnaməyə bir maddə əlavəsini təklif etdilər. Bunun lehinə və əleyhinə bir neçə natiqlər danışıqdən sonra əksəriyyəti-rəylə [səs çoxluğuyla] böylə bir maddənin əlavə edilməsi qərara alındı:

h) Cəmiyyət itib-batmış türk lüğətlərinin toplanması üçün çalışacaqdır.

Nə məqsədlə cəmiyyətə “Yaşıl qələm” adı verildiyi sualına müəssislər tərəfindən böylə cavab verildi:

Cəmiyyətin məqsədi yeniliyə doğru getdiyindən dekadent bir ad qəbul etmişdir. Bu nöqtəyi-nəzərdən “yaşıl” kəlməsi bir çox mənəni ifadə edir. Əvvəla, yaşıl baharı andırır, saniyəni [ikincisi] yaşıl rəngi ümid və nicat işarələrini mü-təzəmmindir [daxilində ehtiva edir]. Bunun üçün də, istiqlaliyətimizdən naşi [ötrü], ədəbiyyatımızda bir bahar mövsümü gələcəyini cəmiyyət öz adı ilə təbşir edir [müjdəlayır].

Məclisin sonunda heyəti-idarə intixabına şüru edilib [başlanıb], bir səsə Hüseyn Sadiq, Ağaoğlu Məhəmməd, Əli Yusif, Məhəmmədzadə Mirzəbala, Hənəfi Zeynallı seçildilər.

Məclisdə hazır olanların bir qismi üzvlük haqqı verərək cəmiyyətə üzv yazıldılar. Əlavə olaraq möhtərəm Salman Mümtaz əfəndi cəmiyyətə hər xüsusda yardım edəcəyini vəd ilə bir 1000 manat da ianə verdilər.

Cəmiyyətin ikinci ümumi iclası bu həftənin axırında olacaqdır. Müvəffəqiyyət dilərik.

AZƏRBAYCANDA

Qarabağda

(müxbirimizdən)

(məbəd)

General-qubernator tərəfindən ayın 20-si bayram edildi. Küçələr xalı, gəbələrlə bəzənib, qarabağlıların ümumi bayramları yavuqlaşması hər yerdə hiss edilirdi.

Sabahı günü səhər tezdən erməni zurnaçı dəstələri böyük izdihamla müsəlman bazarına və meydana çıxıb ermənilər oynaya-oynaya şadlıq edirdilər. Bir neçə meydançalarda musiqi dəstələri də durub çalırdılar. Şəhərdə izdiham, kəsərlər [çoxluq, qələbəlik], gediş-gəliş öylə bir tərzdə idi ki, Qarabağ heç bir bayramı böylə şənliklə keçirməmişdi.

Saat 9-da qubernatorun evinin qabağı camaatla dolmuşdu. Qubernator idarəsinə gəlmiş zaman camaat “Afərin, afərin, çox yaşa” sədası ilə onu istiqbal etdilər [qarşıladılar]. Bu arada şəhərin əyan-əşrafı idarəxanaya cəm olub heyəti-mürəxxəsəni [nümayəndə heyətini] gözləyirdilər. Saat 11 radələrində camaatın böyük “Sağ olsun qonşularımız, yaşasın qubernatorumuz!” sədaları ilə 20 kişidən ibarət olan erməni heyəti idarəyə gəldilər.

Məclisi genə qubernator cənabları öz nitqi ilə açdı. Sonra camaat namından bir deklarasiya tərtib verdiyini elan edib, heyəti-mürəxxəsənin sədrinə verdi.

Heyəti-mürəxxəsənin və həmçinin Yeddinci erməni ictimaiyyətinin [yığıncağının] sədri İonesyan deklarasiyanı oxuyub, sonra heyəti-mürəxxəsənin ictimaiyyəti tərəfindən aldığı mandatı qubernatora təqdim etdikdən sonra sülhnamənin rəsmi

surətdə imza edilməsini axşamkı iclasa qoyub, indilik küçələrdə on minlərlə cəm olub nigaran qalan camaatı təbrik üçün rəsmi nümayişə qərar qoydular. Bunun üçün general-qubernator öz məyyəti və heyəti-mürəxxəsə və sair əyan-əşraf idarədən çıxıb Hürriyyət meydanına gəldilər.

Hürriyyət meydanında qoşun dəstəsi kamali-nizam və qayda ilə durub nümayişçiləri musiqi dəstəsi Azərbaycan marşı ilə istiqbal etdi [qarşıladı]. Qubernator həzrətləri salam deyib cavabını alandan sonra ümum əsgərlərə bir müxtəsər xitabda bulunub, bundan sonra hamı vətəndaşlar bir qardaş olub, hamının hüququ hökumət qarşısında müsbət olub və heç bir cəhətlə heç kəsə zülüm, sitəm olmayacağını bildirdi. Axırda “Yaşasın Azərbaycan Hökuməti, yaşasın Heyəti-vükəla” sözləri ilə nitq tamam oldu.

Böyük küçələr izdihamla o qədər məmlu [dolu] idi ki, hətta yol ilə getmək mümkün olmadığından erməni hissəsinə gedənlər aşağı küçə ilə getməyə məcbur oldular. Qabaqca qoşun hissəsi və sonra heyət erməni hissəsində Realni məktəbinin qabağında meydançaya gəldilər. Burada kürsü qoyulub meydanın bir tərəfi qoşun və sair yerləri də əhali ilə tutulub, böyük bir cəlal ilə qabaqda heyəti-ruhani, qubernator, heyəti-mürəxxəsə və sair əyan-əşraf olduqları halda nitqlər başlandı.

Qabaqca Yeddinci erməni ictimaiyyətinin sədri İonesyan rusca bir nitq irad etdi [nitq söylədi]. Məzkur [adı çəkilən şəxs], böyük Avropa müharibəsindən sonra yer üzündə nə tövr inqilablar olduğunu və bu inqilabların nəticəsi olaraq nə qədər bədbəxtliklər, xarabalıqlar, zülmələr olduğunu təzkarla [yada salmaqla], Qara-

bağın bu günə kimi binnisbə [nisbətən] salamat qaldığını göstərdi və Qarabağ məsələsinin Sülh Konfransında həll ediləcəyi cəhətlə, erməni və müsəlman arasında olan ixtilafın bilüzum [lazımsız] olduğunu və bu cəhətlə də Yeddinci syezdin rəyinə görə, Qarabağ ermənilərinin Sülh Konfransına kimi Azərbaycan təbəyyətinə [vətəndaşlığını] qəbul etməsini izhar etdi. İoanesyanın nitqi böyük şad alqışı ilə qurtardı.

Sonra qubernator divanxanası kargüzarı Mirzə Məhəmmədhəsən Mirzəcəmalov türkcə bir nitq irad edərək əy-yami-qədimdən bu Qarabağda müsəlmanlarla ermənilərin qonşuluqlarını və hətta nücəba [əsilzadələr] arasında ermənilərlə müsəlmanların biri-birilərinə qohum və qardaş olmalarını göstərərək, hər iki milləti dostluğa və birliyə çağırırdı.

Bədəhu [ondan sonra], ermənilərin baş rəisi-ruhaniləri Vağan ermənicə bir nitq irad etdi. Hər iki milləti sülh və müsəlmanlarla yaşamağa dəvət edib dedi ki:

“Bizim bu Qarabağa Rusiya da gəlmişdi. O getdi, yerinə türklər gəldi. Onlardan sonra ingilislər gəldi. Onlar getdi, deyirlər ki, italyanlar gələcək. Bəlkə onlar da gəlsinlər, lakin bunu hamımız görüb, bilib anlamışdıq, bu gəlmələrin heç birisi bizə bir yaxşılıq, istirahət, insancasına yaşayış vermədilər və verə də bilməzlər. Bizim Qarabağda həmişə ermənilərə müsəlmanlar və müsəlmanlara da ermənilər lazımdırlar. Biz gərək hər ikimiz biri-birimizə bel bağlayıb yaşayaq. Bizə öz hökumətimiz lazımdır. Özümüzdən tikilmə hökumət Azərbaycandır. Ona görə də, yaşasın Azərbaycan!”

Sonra Ticarət və Sənaye və Ərzaq Nəzarətinin Qarabağ vəkili Məhəmməd

Sadıq Axundov kürsiyi-xitabətə çıxıb böylə bir nitq irad etdi. İncilabadək ermənilərlə türklər arasında olan ixtilaf və müsədimələr [toqquşmalar] həmişə “Allah şeytana lənət eylesin!” deyərək şeytana isnad verildiyini, indi isə köhnə şeytan arada yox ikən, yenə də şeytənət [şeytanlıq] davam etdiyini qeydlə, erməni və müsəlmanlara xitabən deyir ki:

“Bu şeytanları aramızdan çıxardınız! Onların fitnələrinə uymayınız! Onlara lənət və nifrət ediniz! Yaşasın erməni-müsəlman qardaşlığı! Yaşasın Azərbaycan Hökuməti! yaşasın Qarabağda müsəvat fikri və əqidəsi və yaşasın Qarabağ hakimi general-qubernator!..”

Axundovun bu nitqindən sonra qubernator cənabları rusca bir nitq irad edərək, Azərbaycanın və hökumət kişilərinin həmişə sülh-səlah ilə cümlə Azərbaycan dairəsindəki millətlərin müsəviyyül-hüquq olmaq üzrə yaşamalarını arzu etməsini göstərərək, ermənilərlə müsəlmanların Qarabağda həm maddi-mənəvi və həm də siyasi nöqtəyi-nəzərlərdən bərabərlikdə yaşamağa məcbur olmalarını göstərərək, axırda “Yaşasın Azərbaycan!” kəlməsi ilə nitqini tamam etdi.

Bədəhu elan edildi ki, Yay Klubuna nahara dəvət edilmiş həzərət nahara buyuracaqlar. Heyəti-mürəxxəsə və sairləri kluba buyurdular. Naharda 200-dən ziyadə əhali nümayəndələri var idi. Yenə də, həmçinin qərarla nitqlər irad edilib, Azərbaycan Cümhuriyyəti sağlığına, erməni-müsəlman qardaşlığı və qubernator cənabları sağlığına bədələr içilib, ümumi bir şadlıq edildi.

Axşam saat 6-ya kimi nahar davam edib ümumi təbriklərlə məclis tamam oldu.

TEATRO VƏ MUSİQİ

Cümə günü ağustos ayının 20-də Azərbaycan Dövlət Teatrosunda Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyəti tərəfindən bu mövsümdə birinci dəfə olaraq, mü-təntən [təntənəli] bir surətdə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır təzə opera “Tahir və Zöhrə”. Bu oyunda Müdiriyyə-tin müqtədir [qüdrətli] aktyorları iştirak edib, tamaşa gözəl bir mənəzərdə başa gələcəkdir. Böyük musiqi orkestri, qızlar və oğlanlar xoru. Biletlər teatrın kassa-sında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaq axşam saat 9-un yarısında.

İtibdir

Ağaəli Qəni oğlunun Şamaxıdan aldığı pasportu itib, etibardan saqitdir [etibarsızdır].
9007

İtibdir

Çarhanlı Soltanəhməd Molla Mahmud oğlunun Şamaxı ruhani idarəsindən aldığı at-testatı itib, etibardan saqitdir.
9006

İtibdir

Əlirza Məhəmmədəli oğlunun Bakı kon-sulxanasından aldığı pasportu itib, etibardan saqitdir.
9008

İtibdir

Xanağa Məşhədiağa oğlunun Qusardan aldığı əsgərlikdən azad olma kağızı itib, eti-bardan saqitdir.
9009

Elan

Mən İsmayıl Ağaəliyev bununla elan edi-rəm ki, mənim şərikim olan Məşhədi Həsən və İsmayıl Ələkbərovlar bu gündən etibarən

məndən ayrılmışlar. Onlar etdiyi işlərinin ca-vabdəhəndəliyini mən öz öhdəmə götürmü-rəm. Naberejni, nömrə 63. İsmayıl Ağaəliyev.
9005

Bəhri-Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşa-mı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çə-harşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çəhar-şənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çəharşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənquli-Bəndər Gaz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.
Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cü-mə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası

Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirilər. Təvəllüdxanada əməli-yati-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsa-mama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

**Doktor
M. İ. Lurye**

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

**Arvad diş həkimləri
Z. A. Şexter və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayırma dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

10218

**Berlin Darülfünunu doktoru
S. İ. Kopelioviç**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri. Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə.

Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

**Petroqraddan gəlmiş doktor
İshaq Avetisoviç Atayans
(professor Mixaylovun müavini)**

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonni küçə, nömrə 6.

7444

Diş həkimi B. L. Levin

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər, kauçuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-ə dək, axşam saat 4-dən 8-ə dək. Adres: Sisyaynovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

7440

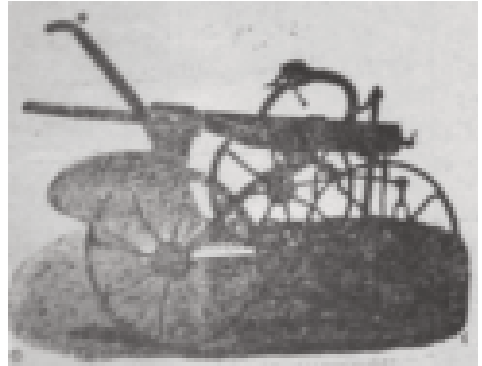
Cümə günü zilhiccə ayının 2-si (avqustun 29-da) saat 9 tamamda “İttihad” məktəbində (Sadovaya, nömrə 19) Bakı və ətrafında yaşayan iranlıların ümumi ictiməsi [yığıncağı] olacaqdır. Binaənileyh [ona görə], bütün iranlıların vəqti-müəyyəndə gəlmələri rica olunur.

Heyəti-İttifaqi-İraniyyan dər Badi-Kubə

7496

Elan

Neçə illərdən bəri Petropavlovka köyündə vəqə olan ziraət [kənd təsərrüfatı] anbarımızda hər cür ziraətə uyğun makinalar mövcuddur. Xahiş edənlər Bakı kontoruna müraciət edə bilərlər.

Ünvan: Milyutinski caddə, Adamovun evində, Mirzeynal Məstanzadə və qardaşları

7454

**Müvəqqəti müdir:
Xəlil İbrahim**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Məsuliyyətimzi artdı!

səh. 519. “bu ərazi daxilində”: qəzetdə “və ərazi daxilində” getmişdir.

Teleqraf xəbərləri

səh. 525. “Ağkilsə”: Ukraynanın Kiyev vilayətindəki Belaya Tserkov şəhəri nəzərdə tutulur.

səh. 526. “Prinkipo” (yaxud Böyükada): Mərmərə dənizində, İstanbul yaxınlığındakı arxipelaqın (Prins adalarının) ən böyük adası.

“Azərbaycan bayrağına” şeiri (səh. 531) üçün lüğət:

təcəddüd: yeniləşmə

əməl: arzu

intiqaal etmək: köçmək

“Od Yurdu”: ərəb qrafikalı əlifbada səkkiz hərfə yazılır: او د يور د ي

Yaşıl qələm

səh. 536. “Cəmiyyət məqsədinə ərmək üçün”: bundan sonrakı bəndlər əlif, be, cim, dəl, he, ve, zeyn kimi qarışıq bir şəkildə işarələnmişdir.

“Əlavə olaraq möhtərəm Salman Mümtaz əfəndi...”: qəzetdə “Salman” yerinə “Süleyman” getmişdir.

Azərbaycanda

səh. 537. “Qarabağda”: qəzetdə imzasız gedən bu yazı, 28 avqust 1919-cu il tarixli 262-ci nömrədəki “Qarabağ məsələsinin həlli” adlı yazının davamıdır və Məhəmməd Sadiq Axundzadə (Aran) tərəfindən qələmə alınmışdır.